

Actituds i habilitats comunicatives necessàries per al debat sociocientífic a l'aula

Laura Farró, Silvia Lope

CESIRE (Centre de Recursos Pedagògics Específics de Suport a la Innovació i la Recerca Educativa),
Departament d'Ensenyament 2

Context i Justificació

La recerca en didàctica considera l'ús de debats sociocientífics a l'aula de ciències un bon context metodològic per afavorir el desenvolupament del pensament crític de l'alumnat i capacitar-lo per aplicar el coneixement i el pensament racional a l'anàlisi de problemes actuals. Aquesta capacitat li permetrà, en un futur, poder participar en la societat com a ciutadà actiu i responsable.

L'aplicació d'aquesta metodologia discursiva a les aules es troba amb un gran obstacle que cal afrontar. Ens referim als models actuals de debat o conversa que els alumnes tenen a través de la televisió o d'altres canals audiovisuals. Aquests models *ambientals* s'aparten, moltes vegades, dels requisits que necessita tota bona conversa o debat per esdevenir constructiu i productiu. Sovint, per no dir sempre, aquestes activitats discursives es desenvolupen en un clima de manca de respecte entre els participants i d'un profund desconeixement del tema, allunyant-se, així, del principi de cooperació formulat pel filòsof H.P. Grice. Aquest postulat parteix de la idea que els parlants han de construir conjuntament l'intercanvi comunicatiu col·laborant, a mesura que avança la conversa, de la manera més adequada (Grice 1975)

Aquests ingredients, que caracteritzen el que hem denominat com a debats *ambientals*, fan que la interacció esdevingui un focus de conflicte, més que una confluència negociada de significats rics i diversos. Per tot això, cal actuar en conseqüència i ensenyar explícitament a l'alumnat les eines necessàries per poder intervenir en debats, converses o controvèrsies, participant, així, activament en la construcció conjunta de coneixement.

Eines, estratègies o activitats que es proposen

Un debat o conversa per esdevenir constructiva demana un seguit de **coneixements, actituds i habilitats** concretes. Aquests tres aspectes, que conformen el que anomenem competència, ens permeten concretar els aprenentatges que ha d'interioritzar l'alumnat. En primer lloc, caldrà que el docent posi a l'abast dels aprenents els **coneixements necessaris** sobre el tema que hauran de debatre, proporcionant-los fonts d'informació fiables, planificant sessions de recerca i validació d'aquesta informació, entre d'altres activitats. Caldrà, però, també dotar l'alumnat dels coneixements necessaris relacionats amb el gènere textual del debat i compartir amb ells les característiques i les regles per portar-lo a terme.

(http://ateneu.xtec.cat/wiki/form/wikiexport/_media/fic/cco/cco03/fase_3/bloc_2/conversaexploratoria.ppt)

En segon lloc, caldrà incorporar els aprenentatges de les **actituds** que aquesta competència discursiva demana. L'objectiu d'una conversa en general, i especialment a l'aula, és aconseguir una comprensió conjunta, arribar a acords, i això només serà possible, si es té la voluntat i l'actitud d'explorar i comprendre el discurs dels altres, en

un clima de cordialitat i confiança. Cal compartir explícitament amb l'alumnat la necessitat de crear aquest clima i evolucionar des de la conversa informal a la conversa exploratòria, de la qual en parlarem de manera més extensa més endavant.

Algunes activitats d'aula poden ajudar l'alumnat a experimentar les actituds que reclama la competència discursiva del debat constructiu. Per exemple, es suggereixen algunes activitats cinèsiques que els portaran a percebre que cada persona pot tenir diferents punts de vista sobre un mateix objecte, o situació, i que la visió multifocal que proporciona la interacció conversacional entre els membres d'un grup sempre serà més rica, àmplia i complexa que la mirada individual; que cal avançar en la percepció que les discrepàncies són una oportunitat, i no una amenaça, per aprendre i completar les diferents cares d'un mateix prisma. Per tant, incorporar el treball de la presa de consciència de la complexitat—paraula que etimològicament vol dir enllaçar, trenar—permetrà als aprenents a anar teixint un entramat de noves actituds, necessàries per intervenir en debats i controvèrsies per comprendre els fenòmens del nostre món complex, canviant i incert.

En tercer lloc les **habilitats** que els cal desenvolupar, essencialment, són dues: escoltar activament i conversar explorant. Emissor i receptor desplegaran un seguit d'habilitats que els permetrà participar en la construcció de bons debats.

En relació a l'escolta els caldrà, per una banda, aprendre a desxifrar els diferents missatges que s'expressen de manera simultània en qualsevol conversa. Ens referim a tot allò que no es diu amb paraules però que s'infereix del comportament, els tons i el llenguatge no verbal dels interlocutors. Recordem que en tot intercanvi comunicatiu els factors emocionals hi tenen un espai tan important, com el context o els elements cognitius.

Per altra banda, també caldrà que aprenguin a mantenir el contacte visual, adoptar una posició corporal no intimidadora, somriure, assentir, no interrompre quan l'altre parla, repetir amb paraules diferents, és a dir reformular, allò que l'emissor està dient per verificar-ne la comprensió. En definitiva, escoltar activament voldrà dir aprendre a seguir el discurs mental de l'altre donant mostres amb el llenguatge verbal i no verbal.

En relació a la conversa exploratòria han d'aprendre a respectar torns de paraula, implicar-se de manera crítica tot aportant idees, ser conscients que la intervenció d'un es construeix en funció de la resposta de l'altre. També a seleccionar la informació perquè aquesta ha de ser rellevant i de qualitat. Han d'aprendre a qüestionar propostes i a fer contrapropostes, oferir raons i alternatives perquè, en definitiva, es busca arribar a acords per progressar conjuntament.

Així, doncs, la conversa exploratòria es basa en l'intent d'establir prioritats, arribar a punts d'acord, reduir la discrepància sense perdre el discurs crític, en definitiva ens porta a interpensar per construir i compartir coneixement. Amb paraules de N. Mercer (1997) direm que “La conversa exploratòria és un model de diàleg en la qual els participants no **s'ocupen principalment de protegir els seus interessos i de mantenir les seves identitats separades**, sinó que intenten aconseguir una comprensió conjunta d'una manera racional”.

Totes aquestes habilitats no les podem llegir com a simples *normes* de cortesia, sinó com a eines imprescindibles per a un debat constructiu que necessiten ser interioritzades i apreses. És en aquest sentit, que podem guiar les intervencions d'una conversa exploratòria proposant a l'alumnat l'ús d'unes etiquetes lingüístiques, a mode de baralla de cartes, que hauran d'utilitzar durant tot un debat. La intenció d'aquestes cartes és ajudar-los a mantenir una conversa activa, exploratòria i constructiva. Així, aquestes etiquetes lingüístiques els porten a respectar les opinions, mostrar acord, desacord, presentar noves idees o nous arguments, a preguntar quan no els ha quedat clara alguna cosa, demanar més informació sobre el tema, etc. Són una guia per anar interioritzant els continguts, les habilitats i els coneixements que demana la participació competent en un debat, controvèrsia o dilema. Així acompanyem l'alumnat en aquest procés d'apropiació de les estratègies conversacionals que els permetrà intervenir i regular amb èxit un debat a l'aula i fora de l'aula.

Beneficis, Perspectives, propostes de participació

Des del postulats socioconstructivistes, el llenguatge és l'instrument mediador dels aprenentatges, i segons Vygotsky els instruments verbals són decisius en el desenvolupament de les funcions mentals. És per aquest motiu que valorem el debat a

l'aula de ciències com una activitat que afavoreix el creixement cognitiu de l'alumnat i contribueix al desenvolupament tant del pensament com del llenguatge.

Aprendre ciències significa, doncs, ser capaç de reconstruir les pròpies idees a partir de la interacció entre aquestes, els fenòmens naturals i els models científics acceptats per la comunitat científica. I això és possible perquè en un bon debat els alumnes han d'explicitar les seves idees de manera clara per poder ser entesos pels altres, tot intercanviant demandes d'aclariments i de raons. Les diferents idees o opinions es contrasten i, aquest contrast, ajuda a replantejar, redescobrir les pròpies idees, és a dir a aprendre.

Conclourem que el valor didàctic del debat a l'aula és molt alt perquè el moviment giratori de les idees que van circulant, en el transcurs d'una conversa o debat, permet, amb paraules de Edwards i Mercer (1988), **expressar, reestructurar i construir coneixement**. Aquestes habilitats esdevindran aprenentatges de llarga durada que permetran als nostres alumnes, és a dir a les generacions futures, una participació activa en la ciència.

REFERÈNCIES

MERCER, Neil. Palabras y mentes. Cómo usamos el lenguaje para pensar juntos. Ed. Paidós. Barcelona, 2001.

MERCER, Neil. La construcción guiada del conocimiento. Ed. Paidós. Barcelona, 1997.

MERCER, Neil; EDWARDS, Derek . El conocimiento compartido, El desarrollo de la comprensión en el aula, Ed. Paidós, Barcelona 1988

Publicacions digitals

www.thinkingtogether.org.uk

www.educ.cam.ac.uk/dialogic/main.htm